

Niels Chr. Sidenius:

Fernando Claudin, Krisen i den kommunistiske verdensbevægelse. Fra Komintern til Kominform. Bd. 2, Århus, 1978. Modtryk. 365 s. (inkl. index og bibliografi til bd. 1 og 2). 75 kr.

Fernando Claudin, Eurokommunisme og socialisme, Århus, 1978. Pax Modtryk. 196 s. 45 kr.

Kaj Moltke, Eurokommunismen. Historiske forudsætninger, den aktuelle situation og fremtidsperspektivet, København, 1977. Finn Suenson Forlag. 127 s. 38 kr.

Med disse tre bøger har to tidligere ledende partikommunister leveret et vægtigt bidrag til forståelsen af og den fortsatte diskussion omkring den kommunistiske verdensbevægelses ideologi og politik.

Claudins bog om krisen i den kommunistiske verdensbevægelse har den præciserende undertitel "Stalinismens højdepunkt", og hermed er perioden fra o. 1943 til Stalins død i februar 1953 karakteriseret. Bogens to første hovedafsnit behandler nemlig udviklingen i Frankrig og Italien fra o. 1943-47, SU's strategiændring fra den "store alliance" med USA til "de to lejres"-politik, dvs. den omfattende konfrontation med Vesten i form af den kolde krig, og Kominform og omvæltningerne i Østeuropa - en udvikling, der i meget var præget af den stalinistiske politiks interesser.

Afsnittet om Frankrig og Italien dokumenterer, hvorledes kommunisterne i begge lande i væsentlig grad ledede den antifascistiske kamp, men efterhånden - og under direkte påvirkning fra SU - blev en bremse på den radikaliserende af de store befolkningslag, der var nødvendig for en socialistisk omformning eller i det mindste en væsentlig udvidelse af demokratiet. Denne bremsende funktion tjente SU's interesser, idet "socialismens fædreland" hverken kunne acceptere en sabotering af den "store alliance" eller på lidt længere sigt en socialistisk omformning i et højtudviklet kapitalistisk land, fordi noget sådant kunne true både SUKP's ideologiske lederposition og SU's interessesfære i Østeuropa.

Da den kolde krig på trods af Stalins strategi (og måske også forventninger) alligevel brød igennem, bl.a. fordi borgerskaberne i de vestlige lande ikke længere havde brug for kommunisterne til genopbygningen af den kapitalistiske økonomi, dannedes Kominform. Dette ser Claudin entydigt som etableringen af et sovjetisk redskab til forsvar for indflydelsessfæren og til bekæmpelse af den amerikanske ekspansion i Vesteuropa (Frankrig og Italien).

Hermed begynder en ny fase i stalinismens højdepunkt, idet tiden fra 1947 til 1953 på mange måder politisk, økonomisk og ideologisk udgør den mest massive befæstelse af stalinismen på internationalt plan. Men samtidig foregår to udviklinger, der både aktuelt og især på længere sigt betyder en ideologisk og politisk anfægtelse af SUKP's ideologiske hegemoni og SU's betydning som modellen for socialisme. Disse to udviklinger - i Jugoslavien og Kina - behandler Claudin i hovedafsnit tre og fire.

Udviklingen i Jugoslavien var karakteriseret ved, at befrielsen fra nazismen i hovedsagen skete gennem egne ofre, og at den nationale befrielse samtidig var en social omvæltning. Dette truede den "store alliance", men da SU ingen egentlige magtmidler havde i Jugoslavien, kunne den hverken hindre denne udvikling eller en voksende jugoslavisk selvstændighed m.h.t. økonomi og politik. Bruddet kom i juni 1948 og betegnede stalinismens (i hvert fald i dens sovjetiske form) første afgørende nederlag - i første omgang politisk, men senere også tendentielt ideologisk.

I Kina indordnede KKP sig på mange måder kun formelt den "store alliance", og reelt gennemførtes en delvis social omvæltning både under og efter 2. Verdenskrig. Det potentielle modsætningsforhold heri kom ikke dengang klart frem, men med KKP's begyndende teoretisering over revolutionen (der jo adskilte sig væsentligt fra den sovjetiske) og en vis dogmatisering af Maos tanker lagdes et fundament til en ikke blot politisk, men også ideologisk konflikt. Bogens sidste hovedafsnit er en sammenfatning af Kominformperioden, der efterfølges af et forsøg på en syntese over især Kominternperioden.

Med fare for at blive misforstået, mener jeg, man kan kalde Claudins bog en socialistisk pendant til Brzezinskis "The Soviet Bloc": for det første ligger deres analyser og konklusioner på flere felter tæt på hinanden, men deres ideologiske udgangspunkt

er selvfølgelig ret forskelligt; og for det andet er begge værker uhyre grundige og dybtgående i deres argumentation og dokumentation, men Claudin anvender dog væsentligt flere kilder i relation til den kommunistiske bevægelse. Claudins bog er således meget anbefalelsesværdig (også fordi den p.g.a. et udmærket index er anvendelig som opslagsværk) - en enkelt kritisk bemærkning skal gælde Claudins tendens til at prioritere analysen af de politisk-magtsmæssige relationer delvis på bekostning af den ideologiske udvikling, jvf. f.eks. at reformudviklingen i Jugoslavien fra o. 1950 slet ikke behandles.

Ser man således bort fra perioden 1953-56 (for Jugoslaviens vedkommende 1950-56), tager Claudins og Moltkes bøger om eurokommunismen fat, hvor det først omtalte værk slutter.

Som nævnt har både Claudin og Moltke en fortid som ledende partikommunister, men begge orienterer sig i dag nærmere i retning af den del af venstrefløjen, der ligger uden for KP'erne. På grund af denne udvikling kan det ikke undre, at de betragter eurokommunismen som et positivt (men langt fra uproblematisk) led i en længere historisk udvikling, som begge ser begynde med SUKP's 20. Partikongres i 1956.

Selv om de to bøger naturligvis har mange fælles emner, er de forskelligt opbygget. Moltkes indeholder 6 hovedafsnit, hvoraf de 4 første i kronologisk rækkefølge behandler udviklingen i 1956, perioden fra 1964 til Tjekkoslaviet 1968, udviklingen i IKP med det historiske kompromis og ændringen i FKP i midten af 70'erne. De to sidste hovedafsnit behandler eurokommunismens globale rammer henholdsvis dens indre modsætninger, og selv om det ville være forkert at sige, at bogen ikke behandler de socio-økonomiske og politiske forhold (jvf. f.eks. pp. 43-51), så ligger hovedvægten i de 4 første og til dels i det sidste hovedafsnit klart på den teoretisk-ideologiske diskussion og udvikling i specielt de italienske og franske kp'er. - Claudins bog er opdelt i 4 kapitler, hvor det første beskæftiger sig med den aktuelle kapitalistiske krise og det socialistiske alternativ; herefter følger en forholdsvis kort historisk oversigt over perioden 1956-77, et meget stort kapitel om den demokratiske vej til socialismen,

og endelig et kapitel om den sovjetiske polemik mod Carillos bog "Eurokommunismen og staten", der udfoldede sig i sommeren 1977. Af denne opdeling fremgår indirekte, at Claudin mere end Moltke lægger vægten på den politisk-ideologiske udvikling i IKP, FKP og SpKP direkte relateret til spørgsmålet om overgangen til socialisme i de højtudviklede kapitalistiske lande - og derfor er det også naturligt, at Claudin mere eksplicit og kritisk forholder sig til de eurokommunistiske ideologier og politikker.

Begge forfattere er enige om at fremhæve to begivenheder som afgørende for opbruddet i den kommunistiske verdensbevægelse, nemlig følgerne af SUKP's 20. Kongres i feb. 1956 og reformudviklingen i Tjekkoslovakiet i 1968. Fælles for disse begivenheder er, at der skete ændringer i dele af den sovjetisk dominerede doktrin, at disse ændringer blev positivt og "skabende" modtaget af flere vestlige KP'er, at SU reagerede ret voldsomt ideologisk og militært, og at dette igen fik flere partier til at gentænke deres opfattelse af og placering inden for verdensbevægelsen. Claudin kommer kort ind på betydningen af forholdet mellem KKP og SUKP og fastslår her korrekt, at den væsentligste effekt var en generel styrkelse af verdensbevægelsens centrifugale kræfter.

I relation til behandlingen af 1956 og 1968 forekommer det at være en mangel at udviklingen i Jugoslavien, mere specifikt Ljubljana-programmet fra 1958, ikke inddrages. Selvfølgelig kan programmet ikke sidestilles med de nævnte begivenheder, men i relation til den aktuelle eurokommunistiske ideologi og politik er det værd at bemærke, at der faktisk eksisterer et 20-årigt programmatisk alternativ - delvis koncentreret om forholdet mellem demokrati og socialisme - til Moskva-kommunismen.

Begge forfattere kommer naturligvis også ind på eurokommunismens aktuelle ideologisk-politiske indhold - i støbeskeen i hvert fald de sidste 10 år, men kraftigst formuleret i de sidste 3-4 år - og fremhæver her både dens programmatiske form og dens praktisk-politiske fremtoning (f.eks. den programagtige erklæring fra FKP's 22. Kongres i feb. 1976, IKP's "historiske kompromis"-politik og partiernes stærkt kritiske holdning på den europæiske konference for kommunist- og arbejderpartier i juni 1976). Det er også værd at notere, at begge bøger har et klart blik for betydningen af mere storpolitiske forhold - vel især forholdet til EF

og NATO, både i dag og specielt i tilfælde af regeringsdeltagelse - og at disse forhold sammen med især opfattelsen af Sovjetunionen og holdningen til et internt partidemokrati giver anledning til visse uklarheder og modsigelser i partiernes politik og sår tvivl om "ærligheden" i talen om den demokratiske socialisme.

I de mere positive markeringer i forhold til den demokratiske socialismes udviklingsstrategi er der næppe fuld enighed mellem forfatterne, f.eks. kan Moltke sandsynligvis ikke være enig i Claudins positive bedømmelse af en form for antimonopolistisk strategi. Og i det hele taget må det noteres med en vis beklagelse, at hverken Moltke eller Claudin (og specielt sidstnævnte, fordi han er så tæt på især den spanske problematik) søger at komme med flere positive bud på en strategi for en "demokratisk socialistisk venstrefløj" - de skulle ellers have nogle af forudsætningerne herfor.

Men dette er kun en lille indvending mod bøgerne! Sammenfattede må man sige, at der her foreligger to yderst kompetente fremstillinger af baggrund, indhold og diskussioner i eurokommunismen - Moltkes mest direkte rettet mod den ideologiske side, Claudins mere bredt rettet mod også politiske forhold og strategiske vurderinger. Sammen med Claudins førstomtalte bog er her fremlagt og diskuteret væsentlige elementer i verdenskommunismens udvikling efter 1943.